

Artur Kwasek
Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa

WYZWANIA WSPÓŁCZESNEJ EDUKACJI W KONTEKŚCIE ZMIAN TECHNOLOGICZNYCH I SPOŁECZNYCH

*„Wiek XXI będzie inny niż jego liczne teraz
przewidywania, wysadzone klejnotami
dziwacznych pomysłów.”*

S. Lem

Streszczenie

Jesteśmy świadkami zmian społeczno-gospodarczych będących wynikiem dynamicznego rozwoju technologii teleinformatycznych. Próbując określić istotę tych zmian stosuje się wiele terminów, takich jak: „społeczeństwo informatyczne”, „gospodarka cyfrowa”, „biznes elektroniczny” czy „gospodarka oparta na wiedzy”. Wszystkie one wskazują na ważny aspekt współczesnej rzeczywistości, która jest efektem wzrostu znaczenia informacji i wiedzy w procesach gospodarczych oraz życiu społecznym. Konsekwencją tego jest także potrzeba zastanowienia się nad efektami stosowania nowych technologii teleinformatycznych we współczesnej edukacji. Należy zauważyć, że wielu autorów podejmuje próby zdefiniowania i nakreślenia koniecznych kierunków zmian dla polskiej edukacji, jednak nie oddają one w pełni istoty problemu. Stąd zamysł wpisania się tym artykułem w dyskusję dotyczącą tego problemu.

Słowa kluczowe: społeczeństwo informacyjne, gospodarka oparta na wiedzy, technologie teleinformatyczne, edukacja.

Kody JEL: I21, J24, M15

Wstęp

Wiek XX, nazywany wiekiem rewolucji, był zdominowany przez rozwój przemysłu, co spowodowało radykalne zmiany społeczno-gospodarcze. Zmiany te były skutkiem burzliwych przewrotów politycznych i gospodarczych, wojen i kryzysów, ale również dynamicznego postępu naukowo-technicznego. Pod koniec XX wieku wyłonił się nowy sposób postrzegania świata, specyficzny język definiowania i opisu zjawisk społeczno-gospodarczych. Dyskusje koncentrowały się na procesach globalizacji i stosowaniu nowych technologii teleinformatycznych (w szczególności Internetu) jako platformy komunikacyjnej

umożliwiającej dalsze dynamiczne zmiany społeczno-gospodarcze. Ukształtował się niespotykany dotychczas sposób funkcjonowania społeczeństw i przedsiębiorstw, globalnej komunikacji i współpracy. Próbując określić istotę tych przemian, stosuje się wiele terminów, takich jak społeczeństwo informatyczne, gospodarka cyfrowa, biznes elektroniczny czy gospodarka oparta na wiedzy. Wszystkie te określenia wskazują na ważny aspekt bardziej złożonego zjawiska – wzrost znaczenia informacji i wiedzy w procesach gospodarczych oraz życia społecznym. Wielu autorów podejmuje próby wyjaśnienia tej bardzo złożonej dzisiaj rzeczywistości społeczno-gospodarczej, w której zmian wymaga również podejście do procesu edukacji.

Zmiany społeczne

Żyjemy w ciekawych czasach – samoloty, telefony komórkowe, Internet, systemy komunikacyjne i transferu danych zbliżają ludzi jak nigdy dotychczas. Kiedyś odległe kontynenty, stanowią dzisiaj nieodłączny element codziennego funkcjonowania ludzi, firm, gospodarki. Można odnieść wrażenie, że komunikacja nie podlega ograniczeniom czasowym i geograficznym.

Jednym z terminów stosowanych do opisanía dokonujących się przemian społeczno-gospodarczych jest pojęcie „społeczeństwo informacyjne” – (*“information society”*). Od kilkunastu lat tematyka ta cieszy się dużą popularnością. Powoduje to znaczne rozmycie i nadużywanie tego pojęcia oraz swoistą dewaluację zarówno całości problematyki jak i używanej terminologii.

Samo pojęcie społeczeństwa informacyjnego wzbudza liczne kontrowersje. Po raz pierwszy zostało użyte w 1963 roku przez Tadao Umesao w artykule poświęconym ewolucyjnej teorii społeczeństwa opartego na przetwarzaniu informacji. Zanim wyłonił się termin „*społeczeństwo informacyjne*”, proponowano określenia: „cybernetyczne”, „cyfrowe”, „multimedialne”. Niektórzy naukowcy stosowali termin „społeczeństwo wiedzy” (Peter Drucker), „era informacji trzeciej fali” (Alvin Toffler), „społeczeństwo telematyczne” (James Martin) czy „społeczeństwo nadmiaru informacji” (M. Marien). Wszyscy słusznie zwracają uwagę, że dobrem, o które powinniśmy zabiegać, jest wiedza, a nie informacja jako taka. Wśród analityków tego problemu pojawiają się liczne kontrowersje i diametralnie różne stanowiska. Niektórzy twierdzą, że społeczeństwo informacyjne nie wyjaśnia żadnego nowego jakościowo zjawiska. Koncepcja Manuela Castellsa, dotycząca wpływu technologii informacyjnych na społeczeństwo zawiera się w twierdzeniu, że skutkiem zmian technologicznych jest powstanie jakościowo nowych, nie znanych wcześniej globalnych relacji społecznych, które można opisać jako powstanie społeczeństwa sieciowego (*network society*), w którym należy zmienić również sposób funkcjonowania ludzi i firm.

Abstrakcyjne pojęcie „społeczeństwo informacyjne” stało się w specyficznym sensie synonimem nowoczesności, kreatywności, aktywności, innowacyjności i rozwoju ludzkości. Dzieje się tak za sprawą wykorzystania w życiu codziennym narzędzi teleinformatycznych. Już w 1999 roku Goban-Klas i Sienkiewicz (1999, s. 42-49) pisali, że „Społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo, które nie tylko posiada rozwinięte środki przetwarzania informacji i komunikowania, lecz środki te są podstawą tworzenia dochodu narodowego i dostarczają źródła utrzymania większości społeczeństwa”. Może to oznaczać, że był to nowy typ społeczeństwa, który ukształtował się w związku z wykorzystaniem narzędzi teleinformatycznych i zasobów informacyjnych w procesach społeczno-gospodarczych.

Podobne stanowisko mieli Krzysztofek i Szczepański (2002, s. 170) pisząc: że „społeczeństwo, w którym informacja jest intensywnie wykorzystywana w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturalnym i politycznym, to społeczeństwo, które posiada bogate środki komunikacji i przetwarzania informacji, będą podstawą tworzenia większości dochodu narodowego oraz zapewniającą źródło utrzymania większości ludzi”.

Idąc dalej tym sposobem rozumowania można za Druckerem powiedzieć, że szczególne znaczenie ma nie tylko informacja, lecz przede wszystkim wiedza. Drucker określił ten nowy typ społeczeństwa jako społeczeństwo wiedzy. Podkreśla to również jeden z twórców tego pojęcia amerykański socjolog Daniel Bell mówiąc o znaczeniu wiedzy i edukacji, jako czynników dostępu do umiejętności i władzy.

Skoro rola technologii teleinformatycznych w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego jest tak często przytaczana, można przyjąć, że to główny czynnik stymulujący jego powstawanie. Ale warto również zauważyć, że istotną rolę odgrywa edukacja będąca często przedmiotem dyskusji i rozważań. Wszak sam dostęp do informacji nie jest w tym wszystkim najważniejszy, nie gwarantuje jeszcze sukcesu i efektywnego funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie. Dzisiaj za sprawą Internetu do informacji może mieć dostęp każdy. Ważniejsza jest raczej kwestia umiejętności filtrowania informacji, wykorzystywania zarówno na poziomie jednostki, organizacji, jak i społeczeństwa. Dlatego niezmiernie istotną kwestią jest edukacja społeczeństwa, czyli taki model edukacyjny, który pozwoli ludziom w sposób ustawiczny podnosić kompetencje oraz skutecznie i krytycznie przekształcać informacje w wiedzę i wykorzystywać ją do codziennego funkcjonowania. Stąd niezmiernie ważną kwestią dla placówek edukacyjnych powinno być przygotowanie społeczeństwa do samokształcenia i uczestniczenia w procesie ustawicznej edukacji praktycznie przez całe życie. Stąd tak ważna jest edukacja na odpowiednim poziomie europejskim, która nie może być oderwana od realiów rynków pracy i podmiotów gospodarczych, bo inaczej kształcić będzie rzesze bezrobotnych absolwentów.

Ogromne znaczenie ma tu również rozwój narzędzi teleinformatycznych, które pozwalają na realizację nowoczesnego procesu edukacyjnego nie tylko w systemach tradycyjnych, ale także na odległość, w tym przede wszystkim w systemie *e-learning* z wykorzystaniem Internetu. Taka forma nie musi być gorsza niż tradycyjne metody nauczania. Doświadczenia autora wskazują, że może to być nawet lepsza, bardziej efektywna forma nauczania. Pozwala na realizację procesu dydaktycznego z dowolnego miejsca na ziemi, z wykorzystaniem metod multimedialnych zwiększających efektywność przekazywania wiedzy oraz interaktywny sposób komunikacji między uczestnikami procesu edukacyjnego. To wszystko jest dodatkowo wspomagane wykorzystywanymi w sposób zintegrowany narzędziami i usługami internetowymi ułatwiającymi przyswajanie wiedzy, takimi jak: strona internetowa, poczta, narzędzia komunikacyjne, fora dyskusyjne, hipertekstowy i hipermedialny dostęp do różnych źródeł i zasobów wiedzy. Realizacja takich zajęć w systemie *e-learning* na poziomie akademickim jest w pełni możliwa, co potwierdzają zajęcia w systemie studiów mobilnych realizowane w Grupie Uczelni Vistula.

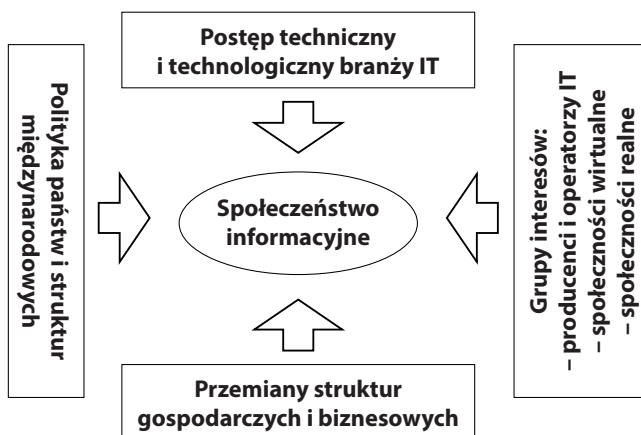
Dynamika zmian we współczesnym świecie jest tak duża, że wymusza praktycznie na każdym z nas konieczność ustawicznego uczenia się i dostosowywania do nowych warunków przez całe życie.

Patrząc na zmiany społeczne w tym bezrobocie i problem marginalizacji tej części społeczeństwa, która nie podejmuje nowych wyzwań, można odnieść wrażenie destabilizacji i wykluczenia części społeczeństwa. Jak słusznie zauważa H. Bednarczyk (2002, s. 3) „... postęp techniczny, transformacja ustrojowa pogłębia nierówności społeczne, rozwarstwienie ekonomiczne, dostęp do pracy, edukacji, ochrony zdrowia, kultury i rekreacji, wymiaru sprawiedliwości i zabezpieczenia społecznego, lub tylko dostęp do dóbr i usług gorszej jakości. Powoduje to marginalizację jednostek i grup, powodowaną brakiem środków finansowych, wiedzy i umiejętności, motywacji i mobilności...”.

Cenny głos w dyskusji nt. społeczeństwa informacyjnego zabrał Golański (2005), w artykule, w którym czytamy, że „Problematyka SI jest konglomeratem wzajemnych związków pomiędzy technikami i technologiami informacyjnymi oraz przemianami struktur gospodarczych w mikro- i makroskali z jednej strony, a polityką poszczególnych państw i organizacji międzynarodowych oraz celami i dążeniami różnych grup interesów z drugiej” i przedstawił to na schemacie jak poniżej.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na nieporuszony w dotychczasowych rozważaniach równie ważny czynnik rozwoju społeczeństwa informacyjnego, a mianowicie rola polityki gospodarczej państwa i stymulowanie rozwoju nowych technologii.

Schemat 1. Główne siły kształtujące społeczeństwo informacyjne

Źródło: opracowanie na podstawie: Golański (2005).

Funkcjonujemy dzisiaj w społeczeństwie nazywanym potocznie społeczeństwem informacyjnym lub społeczeństwem wiedzy. Pojęcia te są związane z dynamicznym rozwojem technik teleinformatycznych, w tym zwłaszcza technologii związanej z procesem komunikacji i przetwarzaniem informacji. Radykalnie zmienił się sposób, w jaki funkcjonujemy, pracujemy, odpoczywamy. Zmiany te dotyczą nie tylko gospodarki, ale przede wszystkim wpływają na nasze codzienne życie, ponieważ na co dzień stosujemy telefony komórkowe i laptopy, netbooki i inne przenośne urządzenia z dostępem do Internetu. Wszystko to stanowi nieodłączny element codziennego krajobrazu, w domu, w szkole czy w pracy.

Internet zrewolucjonizował nasze życie niemal w każdym obszarze funkcjonowania, jest on nową formą komunikacji społecznej, która kreuje również nową sferę życia społecznego, z nowymi zjawiskami społecznymi, grupami, społecznościami. Jednym ze współczesnych trendów rozwojowych Internetu jest możliwość tworzenia wspólnot ludzi o podobnych zainteresowaniach, niezależnie od położenia geograficznego. Internet nie jest zatem źródłem informacji czy kanałem dostępu do źródła informacji, ale jest przede wszystkim platformą integracji i samoorganizacji.

Zmiany gospodarcze

Dla określenia nowego modelu gospodarki w literaturze przedmiotu można znaleźć różne określenia, takie jak:

- gospodarka postindustrialna (*postindustrial economy*) – termin używany jako synonim gospodarki usługowej, wskazujący na odrębność od poprzedniego modelu industrialnego;
- gospodarka usługowa (*service economy*) – termin sugerujący dominującą rolę produktów usługowych w gospodarce, podkreślający usługowość gospodarki;
- gospodarka elementów niematerialnych (*intangibles economy*) – termin podkreślający rolę czynników niematerialnych, takich jak zasoby ludzkie i wiedzę pracowników;
- gospodarka cyfrowa lub elektroniczna (*digital economy*) – termin używany najczęściej w opracowaniach z pogranicza ekonomii i techniki;
- gospodarka wiedzy (*knowledge economy*) – termin wskazujący na dominującą rolę wiedzy w gospodarce, można zauważyć rosnącą popularność tego określenia dla nowej modelu gospodarki.

W ocenie autora współczesna gospodarka to właśnie gospodarka oparta na wiedzy, a więc i gospodarka o innowacyjnym charakterze rozwoju. Proces ten w istniejących organizacjach objawia się częstym wprowadzaniem zmian w różnych obszarach działania i tworzeniem produktów i usług lepiej odpowiadających potrzebom klientów.

Samo słowo „innowacja” oznacza tworzenie czegoś nowego lub zmianę w stosunku do dotychczasowych rozwiązań. Jednak aby zmiana mogła być uznana za innowację, musi realnie oferować jakąś nową wartość dodaną klientom oraz wartość ekonomiczną dla organizacji. Każdą potencjalną innowację należy postrzegać na płaszczyźnie zmieniających się potrzeb współczesnego świata i prawdopodobnych kierunków jego rozwoju. Wyznacza ją coraz szybciej i coraz bardziej integrujący się świat biznesu i finansów, coraz większa dynamika zachodzących zmian technicznych, technologicznych i organizacyjnych, coraz większa zależność rezultatów firmy od zdolności wykorzystania wiedzy oraz zdolności jej adaptowania i rozwijania.

Sukcesy biznesowe firm na współczesnym coraz bardziej globalnym rynku to rezultat efektywnego połączenia firmowej wiedzy, doświadczenia, wyobraźni, woli i umiejętności działania oraz inteligencji rozumianej jako optymalne wykorzystanie tych atutów w każdej sytuacji. Fachowo nazywa się to efektem synergii. O skutkach ekonomicznych efektu synergii decyduje nie tylko jakość finalnego produktu i zdolność do zaspokojenia potrzeb ilościowych klientów, ale również moment, w którym innowacyjny produkt jest wprowadzany na globalny rynek.

Na szczeblu strategicznym zarządzania mamy do czynienia z zarządzaniem przyszłością firmy. A zrozumienie istoty zarządzania organizacją nie jest dzisiaj niemożliwe bez zrozumienia otoczenia, w którym działa firma. To nie tylko otoczenie wewnętrzne, ale przede wszystkim zewnętrzne otoczenie rynkowe firmy ma decydujący wpływ na sukces każdej organizacji w nowym modelu

globalnej gospodarki. Firma musi nauczyć się zarządzać i utrzymywać ściśle związki w klientami i partnerami biznesowymi firmy. Dzisiaj zarządzanie firmą, to stymulowanie przyszłości i zarządzanie zmianami. Proces ten dotyczy przede wszystkim współdziałania z otoczeniem przy coraz większym poziomie ryzyka. W związku z tym rozwój organizacji to proces tworzenia, wprowadzania i stymulowania zmian. Proces taki można nazwać kreowaniem przyszłości, czyli tworzeniem koncepcji działania mającej na celu osiągnięcie jak najlepszych warunków i aktywnego uczestnictwa w rywalizacji konkurencyjnej w nowej globalnej rzeczywistości, a bez wiedzy nie byłoby to możliwe.

Zmienia się również funkcja i wymagania wobec osób zarządzających w biznesie. Od menadżera wymaga się specjalistycznej wiedzy i doświadczenia, a w szczególności umiejętności:

- szybkiego podejmowania decyzji i warunkach skalkulowanego ryzyka,
- stałej obserwacji i monitorowania zachodzących zmian w otoczeniu,
- ustawicznego uczenia się i kierowania zespołem w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości,
- przewidywania i wprowadzania zmian,
- znajomości nowych technologii i systemów wspomagających zarządzanie.

Mysząc o przyszłości organizacji należy brać pod uwagę kształt i charakter organizacyjny w coraz bardziej globalnej gospodarce. Na procesy biznesowe w globalnej gospodarce należy dzisiaj spojrzeć z perspektywy możliwości, które daje Internet, dlatego nie można patrzeć na gospodarkę inaczej jak na całość.

Pojęcie „gospodarka oparta na wiedzy” obejmuje wszystkie sektory intensywnie wykorzystujące wiedzę. Pojęcie to charakteryzuje się występowaniem pewnych wyróżniających elementów, takich jak:

- innowacyjność – działania polegające na poszukiwaniu nowych możliwości gospodarczych, jednak sam dostęp do technologii jeszcze ich nie warunkuje;
- zarządzanie i rozwój zasobów ludzkich – wymaga zmian w systemie edukacji i szkoleń dla potrzeb umiejętności zastosowania nowych technologii;
- infrastruktura teleinformatyczna – umożliwi szybki dostęp do informacji, a przez to daje nowe możliwości działania;
- otoczenie gospodarcze – obejmuje uwarunkowania ekonomiczne i prawne służące przedsiębiorczości i wprowadzaniu innowacji, obszar ten wskazując na konieczność zmian strukturalnych w polityce gospodarczej.

Gospodarka oparta na wiedzy zawiera w sobie możliwość radykalnych zmian w kreowaniu strategii i kształtowaniu przewagi konkurencyjnych, stąd też można upatrywać w niej szans dla rozwoju gospodarki polskiej.

Istota działania współczesnych przedsiębiorstw to przede wszystkim konieczność zarządzania informacją oraz na wyższym poziomie zarządzania wiedzą. Dzięki technologiom teleinformatycznym, a przede wszystkim dzięki Internetowi, firmy mogą działać w wymiarze globalnym.

Zmiany technologiczne

Rozwój narzędzi teleinformatycznych oraz Internetu umożliwił pozyskiwanie i przetwarzanie informacji, która ma coraz częściej charakter multimedialny. Wywołało to zmiany we wszystkich dziedzinach życia społeczno-gospodarczego, zainicjowało pojawienie się wielu nowych procesów i zjawisk. Wśród nich szczególnego znaczenia nabierają procesy restrukturyzacji i globalizacji gospodarki.

Zaczynamy posługiwać się coraz częściej urządzeniami mobilnymi. Interaktywność i personalizacja stają się koniecznymi cechami komunikacji i dostępu do informacji. Umiejętność gromadzenia informacji i wykorzystywania zawartej w niej wiedzy, optymalizacji podejmowania decyzji, stosowanie nowoczesnych metod organizacji i zarządzania stanowi podstawę budowy gospodarki opartej na wiedzy.

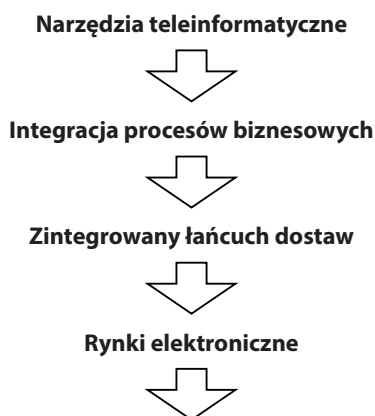
Nowe możliwości technologiczne spowodowały konieczność przekształcania i stworzenia całkiem nowych struktur organizacyjnych, metod organizacji i zarządzania procesami biznesowymi. Rozwinął się handel elektroniczny, biznes elektroniczny, bankowość elektroniczna i wiele innych sektorów rynków elektrycznych. Coraz większe możliwości narzędzi teleinformatycznych powoduje zwiększenie jej rangi w zapewnianiu firmie stabilności i ciągłości jej funkcjonowania. Ma to związek z pojawianiem się nowych technologii i koncepcji wspierających zarządzanie przedsiębiorstwem i organizowanie jego procesów, spośród których warto wymienić:

- systemy budowy profilu klienta (*Customer Relationship Management* – CRM),
- system zarządzania łańcuchem dostaw (*Supply Chain Management* – SCM),
- zintegrowane systemy zarządzania (*Enterprise Resources Planning* – ERP),
- zarządzanie pracą grupową (*Workflow*),
- systemy elektronicznego obiegu dokumentów (*Electronic Data Interchange* – EDI),
- narzędzia analityczne, takie jak hurtownie danych (*Data Warehouse* – DW) i Big Data, czyli dużych, zmiennych i różnorodnych zbiorów danych.

Firmy wspierane narzędziami teleinformatycznymi przyjmują struktury o zasięgu ogólnosiwiatowym, przekształcając się jednocześnie w firmy globalne. Postęp w dziedzinie nowych technologii otworzył nowy etap w rozwoju gospodarki bazujący na możliwościach narzędzi teleinformatycznych, które pozwalają na współpracę, a nawet integrację procesów biznesowych niezależnie od geograficznego położenia. Możliwa stała się efektywniejsza współpraca w ramach zintegrowanego łańcuch dostaw. Powszechny dostęp do informacji i komunikacji umożliwił nowe, niespotykane dotąd możliwości organizacji i realizacji procesów biznesowych na rynkach elektronicznych. Rozwijanie wiedzy

i doskonalenie sposobów jej wykorzystywania w biznesie stało się głównym obszarem rywalizacji i konkurencji gospodarczej.

Schemat 2. Wpływ narzędzi teleinformatycznych na powstawanie globalnej gospodarki opartej na wiedzy

Źródło opracowanie własne.

Dynamiczny rozwój technologii telekomunikacyjnych, a w szczególności Internetu, był głównym czynnikiem przyspieszającym procesy globalizacji. Dzięki możliwościom Internetu szybko postępuje proces integracji rynków kapitałowych i towarowych. Zmieniają się tradycyjne formy realizacji i rozliczenia transakcji na rynkach globalnych.

Odległości między partnerami w różnych formach aktywności gospodarczej przestają być problemem. Także dostęp do klientów oraz różnych zbiorów informacji jest natychmiastowy i praktycznie nieograniczony. Dużą zaletą internetowych technologii jest to, że umożliwiają one prawie natychmiastowe przesyłanie praktycznie nieograniczonych zbiorów informacji za relatywnie niską cenę.

Przez swój globalny zasięg Internet zdecydowanie rozszerzył zakres, obszar i jakość realizowanych procesów biznesowych, wdrażanych innowacyjnych pomysłów, oferowanych produktów i świadczonych usług, realizowanych operacji biznesowych, inwestycyjnych, konsumpcyjnych itp. Powstały warunki, w których różne formy działalności gospodarczej można realizować w efektywniejszy niż dotąd sposób. Olbrzymie zasoby kapitału finansowego i intelektualnego w globalnej sieci znalazły możliwość rozwoju, np.:

- rozpoznanie rynku umożliwia efektywniejsze dysponowanie posiadanym kapitałem,

- szybciej można znaleźć partnerów biznesowych do wspólnej realizacji działań gospodarczych,
- innowacyjne produkty i usługi szybciej znajdują nabywców,
- wielokrotnie i efektywniej można wykorzystać specjalistyczną wiedzę,
- lepiej można dostosować produkty do indywidualnych i oczekiwanych potrzeb klientów.

Technologia teleinformatyczna i jej wykorzystanie w procesach organizacji i zarządzania leżą u podstaw budowy nowego modelu gospodarki. Firmy, które dostrzegły i umiały wykorzystać tę prawidłowość, mogły liczyć na uzyskanie przewagi konkurencyjnej.

Chcąc podnieść wydajność, efektywność czy jakość zarządzania, które nadal stanowiły podstawowe źródło sukcesu, należało w większym stopniu koncentrować się na wykorzystaniu wiedzy w procesach gospodarczych. Sukces zależy w głównej mierze od tego, czy zarządzający firmą potrafią funkcjonować w nowym środowisku biznesowym i czy umieją wykorzystać możliwości, jakie daje nowa technologia teleinformatyczna.

Stosowanie narzędzi technologii teleinformatycznych w procesach organizacji i zarządzania procesami biznesowymi ma dla każdej firmy znaczenia strategiczne. Źródłem przewagi konkurencyjnej może być ich stosowanie, ale jednocześnie ważne jest innowacyjne działanie i poszukiwanie za ich pomocą nowych rozwiązań. Stosowanie nowych systemów i narzędzi teleinformatycznych, wypracowanie sposobu ich integracji stanowi dzisiaj narzędzie walki konkurencyjnej. Koncepcja wewnętrznej integracji systemów przedsiębiorstwa, a następnie integracja z systemami teleinformatycznymi partnerów biznesowych – w ramach budowy zintegrowanego łańcucha wartości dodanej – stanowi kluczowy czynnik rozwoju modeli biznesowych w gospodarce opartej na wiedzy.

Zmiany w podejściu do edukacji

We współczesnej globalnej gospodarce opartej na wiedzy na pierwszy plan wysuwa się kapitał intelektualny. Jest on uważany za kluczowy czynnik decydujący o sukcesie. Rozpoczął się etap globalnej gospodarki opartej na wiedzy i dlatego jej posiadanie lub dostęp do niej i umiejętność wykorzystania są dzisiaj bardzo ważne. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, że są to umiejętności decydujące o sukcesie ekonomicznym na początku XXI wieku.

Jak zauważa Penc (2005, s. 288): „Siłą napędową globalizacji jest dążenie do maksymalizacji zysku, czemu sprzyja umiędzynarodowienie (unifikacja) rynku, który charakteryzuje się podobnymi potrzebami klientów, klientami globalnymi i globalnymi segmentami. Czynnikiem pobudzającym są również nowoczesne technologie, środki transportu i technika informatyczna, libera-

lizacja gospodarek narodowych oraz rozwój stosunków narodowych opartych na współpracy”.

Potwierdzenie znaczenia wiedzy we współczesnej gospodarce można również znaleźć w podsumowaniu artykułu C. Olszak (2005) pt. *Wiedza biznesowa*, w którym czytamy: „Esencją współczesnego biznesu jest jego inteligencja, która oznacza umiejętność zarządzania wiedzą i wykorzystywania jej do realizacji celów organizacji gospodarczej. Przejawia się ona m.in. w osadzaniu wiedzy w procesach, produktach, usługach, strukturze i kulturze przedsiębiorstwa oraz związkach, jakie tworzy ono ze swoim bliższym i dalszym otoczeniem. Wyróżnikiem inteligentnej organizacji stają się jej produkty i usługi, które cechuje uczenie się (produkty stają się coraz doskonalsze, a klient bardziej wyedukowany), możliwości rozszerzania (produkty wyposażane są w nowe funkcje i zadania), interaktywność (projektowane produkty i usługi oferują możliwość interakcji np. z klientem), pamięć (chodzi o zdarzenia i dane z przeszłości dotyczące użytkownika, tak, aby jak najlepiej rozwijać jego profil), personalizacja (unikatowe rozwiązania i konfiguracje, stosownie do indywidualnych wymagań użytkowników)”.

Zarządzanie wiedzą jest koncepcją, która zyskuje coraz większe znaczenie w rozwoju nie tylko przedsiębiorstw, ale również w procesie edukacyjnym. Koncepcja ta umożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej opartej na efektywnym wykorzystaniu wiedzy i kapitału intelektualnego oraz najnowszych technologiach teleinformatycznych.

Jednocześnie należy zauważyć, że zmiany wymaga również sam proces edukacyjny. W szczególności edukacja wymaga przekazywania nie tylko wiedzy, ale również, a może nawet przede wszystkim, umiejętności samodzielnego i ustawicznego samokształcenia. Dzisiaj istnieje problem nie tyle braku informacji, ale ich nadmiaru oraz konieczności jej segregowania, analizowania i na tej podstawie wyciągania wniosków. Ponadto, współczesna edukacja wymaga umiejętności praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy oraz zdobywania praktycznych umiejętności. Jakże często w programach studiów nie uwzględnia się konieczności doświadczenia w czasie trwania nauki. Systemy uniwersyteckie często działają na zasadzie autorytarnego przekazywania teoretycznej wiedzy i pasywnego kształcenia. Innym powodem koniecznych zmian w edukacji jest powszechne zastosowanie nowych technologii teleinformatycznych, w tym Internetu i technologii mobilnych. Ich powszechność powoduje daleko idące zmiany w sposobie komunikacji i codziennego funkcjonowania całych społeczeństw. Inne są w szczególności oczekiwania młodego pokolenia dotyczące sposobu prowadzenia zajęć, w tym również nauczania w systemie e-learning, co staje się dzisiaj koniecznością.

Dlatego w ocenie autora kluczową kwestią w systemie edukacyjnym jest zmiana samego sposobu prowadzenia edukacji, która powinna:

- zakładać konwersacyjny charakter zajęć, które dają efekt aktywnego nauczania.

- uwzględniać możliwość wymiany wiedzy i doświadczeń w czasie zajęć, co pozwala na odwoływanie się do dotychczas nabytych doświadczeń oraz przyswajania nowej wiedzy i poszukiwanie nowych rozwiązań;
- intensyfikować pracę grupową, w tym również zdalną pracę grupową na odległość, kończąca się prezentacją wspólnych rozwiązań, konkluzji i syntezą znalezionych możliwych rozwiązań;
- wykorzystywać studia przypadków (*case studies*) pozwalające na analizę zaistniałych już sytuacji, z możliwością poszukiwania rozwiązań, co pozwala na doskonalenie umiejętności analitycznych i decyzyjnych. Jednocześnie pozwala to na uczenie się osiągania grupowego konsensusu, porozumienia, wywierania wpływu itp.;
- prowadzić dyskusje i wspólną analizę mającą doprowadzić do znalezienia najlepszych rozwiązań, jednocześnie badać okoliczności towarzyszące podjęciu określonych; działań, wystąpieniu problemów w funkcjonowaniu lub pojawieniu się nowych szans.
- zakładać odgrywanie ról, wzajemne uczenie się, wspólne przygotowanie i omówienie prezentacji, co powinno być bazą do dalszych dyskusji;
- omawiać problemy z perspektywy różnych punktów widzenia, co zwiększa efektywność proponowanych rozwiązań i strategii dalszego działania;
- przeprowadzać prezentacje, które uczą zwięzłej, zrozumiałej i efektywnej komunikacji. Mogą mieć postać krótkich wypowiedzi ustnych, syntezy i uzasadnienia wyciągniętych wniosków z analizowanych przypadków, jak również prezentacji cząstkowych i końcowych wyników badań oraz wypracowanych rozwiązań;
- zajęcia powinny stanowić kwintesencję łączącą identyfikację stanu wiedzy naukowej, jak również praktycznych możliwości wdrożenia jakiegoś „projektu menadżerskiego” w konkretnej firmie, zmierzającego do wprowadzenia zmian, wdrożenia nowego systemu, czy koncepcji strategicznego rozwoju w badanej organizacji;
- tradycyjny wykład akademicki powinien być przeplatany pytaniami i komentarzami studentów co daje możliwość poszukiwania nowych teorii i koncepcji. W czasie trwania zajęć powinno dochodzić do dyskusji między wykładającą a słuchaczem oraz między słuchaczami, co pozwala na wymięnię poglądów, doświadczeń zawodowych i praktycznych;
- całość procesu dydaktycznego powinna być wspierana przez wirtualne platformy wymiany wiedzy, doświadczeń i dobrych praktyk, pozwalające na kontakt *on-line* (w czasie rzeczywistym) między studentami, wykładowcami, ekspertami i praktykami podczas trwania studiów i po ich zakończeniu.

Podsumowanie

Współczesny świat to świat globalnej gospodarki opartej na wiedzy, w której najważniejszym czynnikiem sukcesu jest wiedza, a kapitał intelektualny jest uznawany za czynnik decydujący o możliwościach odniesienia sukcesu. Posiadanie wiedzy, dostęp do niej, umiejętność integrowania wokół zadań, wykorzystywania i rozwijania to podstawowe umiejętności każdego menadżera. Można nawet powiedzieć, że są to umiejętności decydujące o wyniku ekonomicznym w globalnej rywalizacji.

Od pewnego czasu jesteśmy świadkami i równocześnie uczestnikami zmian w gospodarce za sprawą nowych narzędzi i technologii teleinformatycznych, które stają się głównym nośnikiem postępu i przyczyniają do istotnych przeobrażeń niemal w każdej dziedzinie życia społecznego i gospodarczego.

Technologia teleinformatyczna pozwala na lepsze wykorzystywanie możliwości prawie we wszystkich dziedzinach gospodarki. Konsekwencją tego są obserwowane na całym świecie zmiany społeczne i gospodarcze. Analizując te zmiany, trudno nie zauważyć, że współczesna edukacja i technologia teleinformatyczna są ze sobą mocno powiązane.

Sukces jest przede wszystkim wynikiem dostępności do wiedzy oraz umiejętności jej przyswojenia i wykorzystania w praktyce. Coraz więcej ludzi pracuje na wielu stanowiskach, poszukuje pracy i kształci się ustawicznie przez całe życie.

Bibliografia

- Bednarczyk H. (2002), *Polityka społeczna: warunki realizacji i skuteczności*, Edukacja Ustawiczna Dorosłych, Warszawa.
- Bukowitz W.R., Wiliamms R.L. (1999), *The Knowledge Management Fildbook*, *Financial Times*, Prentice Hall, London.
- Goban-Klas T., Sienkiewicz P. (1999), *Spółczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*, Wydawnictwo Fundacji Postępu Telekomunikacji, Kraków.
- Golański M. (2005), *Spółczeństwo informacyjne – często (nie)zadawane pytania*, „e-mentor”, nr 2.
- Krzysztofek K., Szczepański M. (2002), *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Olszak C.M. (2005), *Wiedza biznesowa*, „Computerworld”, nr 1, <https://www.computerworld.pl/news/Wiedza-biznesowa,311781,4.html> [dostęp: 28.10.2017].
- Penc J. (2005), *Sztuka skutecznego zarządzania*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.

Challenges of Contemporary Education in the Context of Technological and Social Changes

Summary

We are witnessing the socio-economic changes that have been the result of the dynamic development of information and communication technologies. The term ‘information society’, ‘digital economy’, ‘electronic business’ or ‘knowledge economy’ is used to determine the essence of these changes. They all point to an important aspect of contemporary reality, which is the result of the increased importance of information and knowledge in economic processes and social life, and the consequence of which is the need to reflect on the implications of the use of ICT in modern education. There are attempts to define and outline the necessary directions of change for Polish education, but they do not fully reflect the essence of the problem, hence there is the idea of entering with this article into the discussion about this problem.

Key words: information society, knowledge economy, ICT, education.

JEL codes: I21, J24, M15

Artykuł zaakceptowany do druku w kwietniu 2018 roku.

© All rights reserved

Afiliacja:

dr Artur Kwasek

Akademia Finansów i Biznesu Vistula

Wydział Biznesu i Stosunków Międzynarodowych

ul. Stokłosa 3

02-787 Warszawa

e-mail: a.kwasek@vistula.edu.pl